

Právní souvislosti a typy náhradní rodinné péče

Zákony a závazné právní předpisy

Zákon o rodině (94/1963) Sb. – definuje

- Rodičovskou zodpovědnost
- Pěstounskou péči
- Osvojení
- Nařízení ústavní výchovy
- Poručnictví a opatrovnictví

NOVELA Zákona o sociálně právní ochraně dětí (359/1999) 401/2012 Sb. definuje:

- Proces osvojení a pěstounské péče
- Evidování žadatelů a dětí
- Úlohu OSPOD
- Úlohu UMPOD

Zákon 109/2002 Sb, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ....

Úmluva o právech dítěte – reflektuje ji Zák. 359/1999 Sb. definuje:

- Povinnost při všech činnostech týkajících se dítěte brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy, dítě se má právo vyjadřovat ke všem záležitostem, které se ho týkají a jeho názorům musí být věnována patřičná pozornost.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí definuje:

- Podporovat práva dětí hlavně ve věci soudních řízení, které se jich týkají.

Listina základních práv a svobod:

- Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů stejně jako děti mají právo na rodičovskou výchovu.
- Omezení práv rodičů a odebrání dětí je možné pouze rozhodnutím soudu na základě zákona.

- zmapování znalostí o typech NRP společně se studenty

Co to je náhradní péče – péče o dítě mimo jeho vlastní rodinu

- ústavního charakteru
- rodinného charakteru

Osvojení (= adopce)

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Vzájemná práva mezi osvojeným dítětem a jeho původní biologickou rodinou zanikají. Osvojením vzniká také příbuzenský poměr mezi širší rodinou osvojitele a osvojeným dítětem. O osvojení dítěte konkrétními žadateli rozhoduje soud.

Zákon rozlišuje:

Osvojení 1. stupně, tzv. zrušitelné

soud rozhodne o osvojení dítěte a současně o změně příjmení dítěte, které dostává nové příjmení svých osvojitelů

Osvojení 2. stupně, tzv. nezrušitelné (může proběhnout jakmile je dítě starší 1 roku)

soud na návrh osvojitele rozhodne, že osvojitel je zapsán v matrice a namísto biologického rodiče dítěte a v důsledku toho i v rodném listě dítěte

PŘÍKLAD:

Teprve 18 letá dívka zjistí, že je těhotná v době, kdy už nemůže dojít k přerušení těhotenství. Ví, že není schopná se o dítě postarat, nemá stabilní rodinné zázemí ani práci a bydlení, jedinou možností se tak stává dát dítě k adopci.

Žena ze sociálně slabé rodiny, která už má doma 3 děti porodí předčasně dítě v 7. měsíci těhotenství. Sama musí zůstat několik dní v nemocnici a když vidí, že dítě bude vyžadovat velkou péči a je pravděpodobné, že nebude zcela zdravé, podepíše souhlas s osvojením.

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí (v Brně) – zprostředkovává osvojení dětí z České republiky do ciziny a naopak

Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů.

Do pěstounské péče jsou umísťovány děti, které nemohou být z různých důvodů osvojeny a u nichž většinou existuje vazba na biologickou rodinu.

Pěstounská péče probíhá nejčastěji v rodinách pěstounů, končí dosažením zletilosti dítěte.

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Zájem dítěte zde stojí na prvním místě. Mezi pěstounem a dítětem nevzniká ze zákona příbuzenský vztah, tento vztah se však vytváří na úrovni psychologické. Pěstoun má právo zastupovat dítě pouze v běžných věcech.

Dávky pěstounské péče:

1. odměna pěstouna

1 dítě v pěstounské péči = 8.000 Kč / měsíčně

2 děti v pěstounské péči = 12.000 Kč / měsíčně

3 děti v pěstounské péči = 20.000 Kč / měsíčně

4 (a více dětí) v pěstounské péči = 24.000 Kč (za každé další dítě 4.000 Kč)

2. příspěvek na úhradu potřeb dítěte

4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let

5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let

6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let

6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let

3. Příspěvek při převzetí dítěte

do 6 let věku je příspěvek 8 000 Kč

od 6 let do 12 let věku je příspěvek 9 000 Kč

od 12 let do 18 let věku je příspěvek 10 000 Kč

4. Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

kdo mají v pěstounské péči alespoň 3 děti (včetně zletilých, ale nezaopatřených dětí), max. 100 000 Kč

5. Příspěvek při ukončení pěstounské péče – jednorázově ve výši 25 000 Kč

Historie PP

Tradičně se v minulosti o opuštěné děti starali příbuzní, kmotři nebo spřátelené rodiny, někdy si takové dítě vzala na výchovu rodina cizí. Do sirotčince se dostalo jen málo dětí.

Oproti tomu se po 2. světové válce (kolektivizace zasáhla i NRP) rozvinul systém ústavní výchovy, postavený na myšlence, že materiální dostatek a kolektivní výchova je pro dítě dobrou náhradou rodičů. Do ústavů putovaly všechny děti, které měly problém ve své rodině, a většinou tam také již zůstaly.

PŘÍKLAD:

Matka alkoholička, otec již několikrát ve výkonu trestu, ani jeden z rodičů se řádně nestará o své 2 děti, o které střídavě pečuje babička nebo matčina sestra, která má však vlastní rodinu a děti s i natrvalo k sobě vzít nemůže. Děti jsou viditelně zanedbané. Sociální pracovnice přísl. úřadu vydá předběžné opatření o odebrání dětí z rodiny. Sourozenci jsou umístěni do místního DD a vzhledem k tomu, že rodiče nejsou schopni o ně pečovat a zajistit jim řádnou výchovu, soud nařizuje ústavní výchovu a pro děti bude vyhledána náhradní (pěstounská rodina).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Účelem pěstounské péče na přechodnou dobu je zejména **poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče, nebo se pro něj našla jiná vhodná stabilní rodina.** Dítě se tak zcela vyhne deprivacnímu prostředí ústavních zařízení. Jedná se o institut krizový a pouze přechodný. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. Do pěstounské péče na přechodnou dobu je dítě soudně svěřeno z těchto důvodů:

- rodič dítěte se nemůže o dítě ze závažných důvodů dočasně postarat (zdravotní problémy, výkon trestu odnětí svobody atd.)
- čeká-li se na uplynutí doby od narození dítěte, po kterém je možné dát dítě do osvojení (souhlas s osvojením lze dát nejdříve 6 týdnů po porodu)

- čeká-li se na pravomocné rozhodnutí soudu o nezájmu rodičů

Pěstounskou péči na přechodnou dobu může poskytovat pouze osoba za tímto účelem odborně proškolená a zařazená do evidence osob vhodných k výkonu této formy náhradní rodinné péče. Podstatným prvkem pěstounské péče na přechodnou dobu je předpoklad profesionálního přístupu pěstouna, naplněné rodičovství a určitá životní zralost. Pěstoun pobírá od státu finanční odměnu, a to i v případě, kdy čeká na svěřeni dalšího dítěte do péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu – tzv. profesionální pěstounská péče
Zákon ustanovuje péči o děti, které se na přechodnou dobu ocitly v tíživé životní situaci a definuje ji jako pěstounskou péči na přechodnou dobu. Odborně vyškolení a zkušení pěstouni přijímají do rodiny dítě, kterému zajišťují všechny důležité potřeby do doby, než se bude moci vrátit do svojí biologické rodiny.

Tyto rodiny se pro takovou pěstounskou péči rozhodly, jsou na ni připraveny a jsou provázeny odborným pracovníkem. Rodina průběžně spolupracuje s OSPOD. Je provázena, pravidelně supervidována a školená. Mezi pěstouny na přechodnou dobu a orgánem SPOD (kompetentním úřadem) existuje smlouva (dohoda) o typu a délce péče o dítě. Situace dětí se řeší, a v okamžiku, kdy se jejich situace vyjasní, náhradní rodina jim ve spolupráci se OSPOD a odborníkem pomůže vrátit se domů nebo přejít do trvalé (adoptivní) rodiny.

PŘÍKLAD:

Představme si právě narozené miminko, jehož matka je závislá na drogách, šla na léčení, a dítě chce, chodí za ním, ale nikdo zatím neví, jestli se o něj jednou postará. Miminko bude 6 měsíců v kojeneckém ústavu, což znamená vlastně nemocnici... Miminko potřebuje neustálý kontakt a péči...

Představme si sedmiletá dvojčata. Žila sama s babičkou, ale babička dlouhodobě onemocněla, ale skoro určitě se uzdraví, má je ráda a umí se o ně starat..., ale co teď? Kluci potřebují někde být alespoň rok, možná déle... Děti budou muset opustit školu, domov, kamarády... a odejít do DD..

Poručnictví

Poručnictví je právní forma ochrany nezletilého dítěte, které se ocitlo bez zákonného zástupce. Poručník nemá povinnost o dítě osobně pečovat. Jestliže o dítě osobně pečuje, lze tuto formu péče přirovnat k pěstounské péči, ovšem s tím rozdílem, že poručník je zároveň zákonným zástupcem dítěte. O poručnické péči rozhoduje soud. Ze života: Je celkem běžné, že pěstouni jsou zároveň poručníky některému z přijatých dětí.

Opatrovnictví

Opatrovník je osoba stanovená dítěti soudem, který vymezuje rozsah práv a povinností vůči dítěti. Tato osoba vykonává rodičovské povinnosti pouze v omezeném rozsahu. Není zákonným zástupcem dítěte. Ze života: Opatrovník je dítěti ustanoven např. při řízení o osvojení.

NENÍ ZAKOTVENO v zákonech :

- „**právně volné dítě**“ – terminus technicus běžně používaný v NRP:
  - **sirotek**
  - rodiče dají souhlas s osvojením (konkrétní osobou nebo anonymní osobou – lze až po **6 týdnech** po porodu)
  - souhlas rodičů není třeba v případě, že soud stanoví nezájem rodičů (tzv. kvalifikovaný (**6** měsíce se nezajímají) nebo absolutní (**2** měsíce po porodu se nezajímají))
  - rodiče **jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti** soudem
- „hostitelská péče“!!!
- příbuzenská pěstounská péče

Instituce zabývající se NRP – vytvoření mapy společně se studenty

- ❖ státní správa: velká **roztříštěnost v péči o ohrožené děti** se kterou se nesetkáváme v žádném členském státě EU! – doporučeno sjednotit agendu NRP pod jedno ministerstvo

Ministerstvo práce a sociálních věcí – ústavy sociální péče, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Klokánky FOD)

Ministerstvo zdravotnictví – kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3 let, dětské psychiatrické léčebny, oddělení dětské psychiatrie

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy – dětské domovy, dětský domov se školou, výchovný ústav, diagnostický ústav

Další instituce a organizace

- ❖ neziskové organizace a jejich spolupráce vs. rivalita (psycholog, sociální pracovník)
- ❖ manželské a rodinné poradny – přípravy žadatelů
- ❖ nadace a nadační fondy

Statistiky náhradní výchovy v ČR

Počty dětí v ústavních zařízeních (resort MPSV, MŠMT, MZ):

Celkový počet dětí, které jsou v ústavních zařízeních umístěny na základě rozhodnutí soudu (ústavní výchova, ochranná výchova) je 7 169 dětí (k 31.12.2013- zdroj MPSV) – zbývající počet dětí je v ústavních zařízeních umístěn na základě žádosti zákonných zástupců (většinou se jedná o děti se zdravotním postižením v zařízeních sociálních služeb).

- zdravotnická zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3 let) – ke konci roku 2012 umístěno 1397 dětí (zdroj ÚZIS)
- školská zařízení (dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy) – k 31.10.2012 umístěno 6 941 dětí (zdroj Ústav pro informace ve vzdělávání)
- v domovech pro osoby se zdravotním postižením – k 31.12.2012 umístěno 769 dětí (zdroj MPSV)

Zdravotnická zařízení(zdroj ÚZIS)

Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let - rok 2012:

(v tabulce i srovnání s rokem 2011)

Zařízení	Počet zařízení	Kapacita lůžek	Počet umístěných dětí ke konci roku 2012	Počet přijatých dětí v průběhu roku 2012
Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let	33 (v roce 2011 34)	1700 (v roce 2011 1783)	1397 (v roce 2011 1 428)	1932 (v roce 2011 2 131)

Délka pobytu dětí v KÚ nebo DD do tří let věku u dětí propuštěných v roce 2012 do adopce:

1. se souhlasem rodičů (celkem 290 dětí)

98 dětí (33,8%)	0 – 2 měsíce
135 dětí (46,6%)	3 - 5 měsíců
30 dětí (10,3%)	6 – 11 měsíců
27 dětí (9,3%)	1 rok a více

2. pro soudem uznaný nezájem rodičů (celkem 148 dětí)

4 děti (2,7%)	0 – 2 měsíce
21 dětí (14,2%)	3 – 5 měsíců
51 dětí (34,5%)	6 – 11 měsíců
72 dětí (48,6%)	1 rok a déle

3. na základě zbavení rodičovských práv (celkem 7 dětí)

0 dětí (0%)	0 – 2 měsíce
1 dítě (14,3%)	3 – 5 měsíců
1 dítě (14,3%)	6 – 11 měsíců
5 dětí (71,4%)	1 rok a déle

Délka pobytu dětí v KÚ nebo DD do tří let věku u dětí propuštěných v roce 2012 do jiných forem náhradní rodinné péče (celkem 225 dětí):

10 dětí (4,4%)	0 – 2 měsíce
20 dětí (8,9%)	3 – 5 měsíců
46 dětí (20,4%)	6 – 11 měsíců
149 dětí (66,2%)	1 rok a déle

Více než jedna třetina dětí propuštěných v roce 2012 do některé z forem náhradní rodinné péče (37,8 %) strávila v kojeneckém ústavu nebo dětském domově pro děti do 3 let věku rok a více!

Struktura dětí propuštěných v roce 2012 z kojeneckých ústavů a DD pro děti do 3 let, dle délky pobytu v zařízení, zdroj ÚZIS

Vývoj struktury dětí propuštěných v roce 2012 z kojeneckých ústavů a DD pro děti do 3 let, dle umístění, zdroj ÚZIS

Školská zařízení

Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, stav k 31.10.2012, zdroj Statistická ročenka školství 2012/2013

Podrobnější statistické údaje o zařízeních pro výkon ústavní - ochranné výchovy 2012/2013 [zde](#).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (zdroj MPSV)

Děti umístěných ve ZDVOP na základě rozhodnutí soudu bylo k 31.12.2012 631. Děti umístěných ve ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, žádosti OSPOD se souhlasem rodiče bylo k 31.12.2012 389.

Náhradní rodinná péče (zdroj MPSV)

- **Počet dětí žijících v pěstounské a poručenské péči (včetně dětí v pěstounské či poručenské péči u prarodičů nebo jiných příbuzných či blízkých osob)**
10 505 dětí k 31.12.2012 (z toho 7 651 dětí v pěstounské péči, 29 dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu, 2 854 dětí v osobní péči poručníka)
  - **Počet dětí svěřených do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (§ 45 zákona o rodině)**
4 993 dětí k 31.12.2012
  - **Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do pěstounské péče (pozn. Střediska NRP – za pěstouna/pěstovanku se podle výkazu považuje také osoba, která má dítě v osobní péči poručníka)**
10 188 osob k 31.12.2012 (z toho 4 922 prarodiče, 1 630 jiný příbuzný, 3 492 cizí)
  - **Počet dětí svěřených do jedné pěstounské rodiny (pozn. Střediska NRP - také do osobní péče poručníka)** 1 dítě – 5 652 rodin, 2 děti - 1268 rodin, 3 děti - 389 rodin, 4 děti - 113 rodin, 5 dětí - 172 rodin, 6 dětí – 15 rodin, 7 a více dětí - 8 rodin
-